

OCENA

Simona Vozelj, Zavod RS za šolstvo

O DILEMAH NAREČIJ Z INKLUZIVNO NOTO

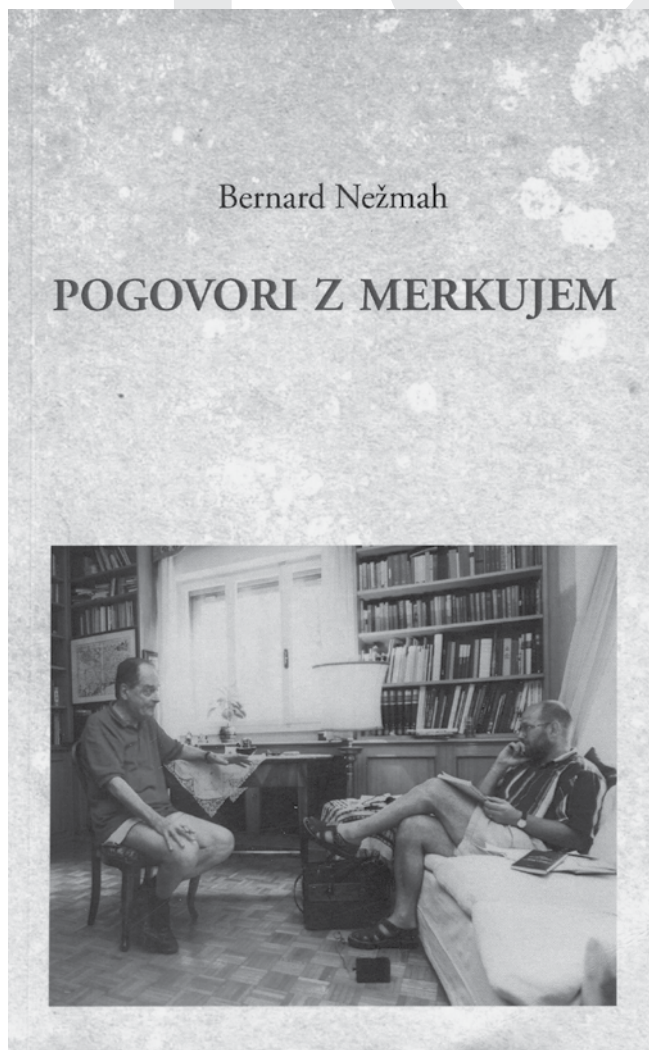
Nežmah, Bernard (2014). *Pogovori z Merkujem*. Trst: Mladika.
ISBN 978-88-7342-212-9; 96 str.; 12 €

Drobna knjižica *Pogovori z Merkujem* z bogato vsebino navdihuje, navdušuje. Pogovori so bili v letih od 1999 do 2006 objavljeni v tedniku Mladina, zadnji 24. 10. 2014; Bernard Nežmah ga je napisal *in memoriam* prijatelju Pavlu Merkuju (rojen 12. julija 1927, umrl 20. oktobra 2014).

Ob koncu leta 2014 je Nežmah besedila zbral v pričujoči knjigi; v njej objavlja tri intervjuje, reportažo o potepanju z Merkujem po Reziji in Terski dolini, deželi »najzahodnejšega Slovenca«, ter kratke recenzije Merkujevih obsežnih raziskav, posvečenih jeziku. Kljub le trem intervjujem gre za prave pogovore, kajti dva raziskovalca sta se srečala, vodilo ju je zanimanje za jezik, ki ga razumeta široko kot »kompleksno obliko medčloveškega komuniciranja«. ¹ *Pogovori z Merkujem* so torej Nežmahov poklon slovenskemu jezikoslovcu, etimologu, skladatelju in muzikologu Pavlu Merkuju, s katerim ga je družilo marsikaj: oba multilingvista, ljubitelja jezika in zgodovine, radovedna raziskovalca, povezana z mediji, oba z enciklopedičnim znanjem, za kakršnega je kabinet preozek in so arhivi pretesni ...

V poglavju *Dr. Pavle Merkú – Lovec na besede* beremo o izvoru slovenskih priimkov; izvemo na primer, da je Merkú v Trstu našel najstarejši slovenski priimek konec 13. stoletja, medtem ko so se v Ljubljani priimki širili šele v 15. stoletju. Zanimivo je, kako so geografska imena, živali, rastline, svetniška imena, poklici idr. vplivali na »novo funkcijo imena«, mimogrede pa izvemo za pokelco, edino vino, katerega ime je slovenskega izvora; skratka iz vsake besede diha zgodovinska in družbena pogojenost jezika. V *svetu najzahodnejšega Slovenca* je poglavje/reportaža o dilemah, kako daleč na zahod sega slovenska beseda in kakšna je. Merkú se nasloni na izvor in govorico domačinov; kar nekajkrat v knjigi zasledimo, kako popravlja druge jezikoslovce s točno slovensko izreko, ki jo tudi argumentira. Je odličen pripovedovalec, v zgodbah nazoren, hudomušen in hkrati resno zavzet, ko pojasnjuje principe ugotavljanja starosti najstarejših slovenskih vasi. Ko sledimo potem obeh raziskovalcev v dolini Rezije, se srečamo z izumrlo sklanjatvijo iz Trubarjevih časov. Vmes so nanizani zapisi o Merkujevih izdanih raziskavah. *Pavle Merkú: 1300 primorskih priimkov* je poglavje o etimologiji slovenskih priimkov, ki se naslanja na različne vire: praslovanskega, latinski jezik, imena svetnikov in apostolov, imena Stare zaveze in

¹ Nežmah, B. (2011). *Kletvice in psinke*. Ljubljana: Družba Piano, str. 9.

↘ Naslovnica knjige
Pogovori z Merkujem

srednjeveška neslovenska imena, poklice, vzdevke, krajevne determinative ... *Izvori priimkov* nadaljujejo z razlago, kaj se v času dogaja z besedami pri širjenju v prostoru, ko dobivajo v raznih narečjih tudi nov pomen; vidni so vplivi poganstva in krščanstva, nanizano pa je tudi kar nekaj primerov pogostih, znanih in nenavadnih priimkov. *Ljudsko izročilo Slovencev v Italiji* je zapis o Merkujevem raziskovanju ljudskega izročila, predvsem ljudske pesmi, rekov, izštevank, ugank, pripovedk, vraž. V poglavju *Od babe do smrti* z metodo arheolingvistike razkriva in ohranja stare pomene besed skrajno zahodnih slovenskih narečij. *Od Očenaša do Pizdine* je pogovor o krajevnih imenih (kot npr: Ravbarkomanda, Lipica, Hruševje, Hrastje, Semenčica, Očenaš idr.), v katerih se skrivajo živali, rastline, dogodki, legende ...

Intervju je kot raziskovalna metoda vsestranski, saj omogoča poglobljanje, a zahteva veliko časa in spretnosti, da se približa ljudem. Zato zapis pogovorov pritegne (čeprav pri Bernardu Nežmahu ni nekaj novega). Je sproščen, nič teoretsko zategnjen, a zato prav nič ne izgubi svoje verodostojnosti. Zanimivo je, da ne ostane le na ravni spraševalca in intervjuvanca, temveč se v odgovorih razkrije nova dialoškost med raziskovalcem in ljudmi, katerih jezik odkriva, in nadalje še z bralcem, ki ga z različnimi

zgodbami, dogodki, opisi in pri srečanjih z ljudmi nagovarja, da se vpraša po lastnem izvoru, po osebni zgodovini, vpetosti v čas in prostor ter ne nazadnje svoji vlogi v njem.

Merkujevo raziskovanje je bilo dolgotrajno in intenzivno terensko delo, ki je bilo osebno zavzeto in naklonjeno, zato pa srečanja pristna, kar je razvidno iz načina, kako se je posameznikom ali skupini približal in jih slovensko nagovarjal v terskem narečju, da so potem skupaj odkrivali »najbolj čiste, prvotne besede praslovanščine«. Izhodiščne točke v posameznem kraju so cerkev, trg in gostilna, ki so v svojem bistvu kraji srečanja/srečevanja, pogovorov, zgodb, kjer se izrazijo pristna človeška iskanja in teženja. Natarica namesto, da bi bila sama za točilnim pultom, igra za mizo briškulo z možakarji. In ob dnevih, ko je gostilna zaprta (poudarek je na zaprta), izbira sicer ni velika, a nihče ne odide lačen. Tu gre za tisto ontološko sprejetost, enakovrednost in enakopravnost udeležencev, ki v svobodnem dejanju in po svoji volji lahko uresničuje resnični in iskreni dialog, ko akterji razvijejo procese komuniciranja, s poudarkom na družbeno-kulturni relativnosti (ali boljše odnosnosti). Zato lahko stara prijateljica na svojem domu Merkuja pozdravi z besedami: »Profešur, jaz sem ti kaj kontenta, ko ste prišli, bolj kontenta tej ko bi pršu Ježuš Krištuš!« Poleg tega, da je bil Merku več, občutljiv in zaupanja vreden sogovorec, je bila hkrati ena izmed njegovih največjih odlik odlično poznavanje različnih ved s področja naravoslovja, družboslovja in humanistike. Kajti ni mu zadoščala le odkrita beseda, temveč je z interdisciplinarnim pristopom raziskoval njen izvor in pomen; z besedo se je poglobljeno ukvarjal v kontekstu dogodkov in v skrajnih zahodnih slovenskih vaseh tudi z medkulturnimi primerjavami. Raziskovanje slovenskih narečij, osebnih imen, priimkov, krajevnih imen ... torej ni bilo povezano le z jezikoslovjem, temveč je postavljeno interdisciplinarno; črpal je širše iz zgodovine, etnologije, geografije, umetnosti, psihologije, zoologije, botanike, enologije, matematike ... Če vse to postavimo v šolski prostor, in sicer na celotni vertikali, seveda takoj pomislimo na tako aktualno medpredmetno povezovanje.

Nežmahovi *Pogovori z Merkujem* zato bralca osebno nagovarjajo, da se zamisli nad odnosom do svojega jezika, do lastne vloge, ki jo ima kot aktivni (so)ustvarjalec narečja, saj se besede spreminjajo v kontekstu časa in prostora, se prilagajajo, dobivajo drugačen zven, drugačno podobo. Ko govorimo o soustvarjanju jezika, to pomeni hkrati aktivno vpetost v kulturo, družbo, tu pa smo že na področju formativnega spremljanja in inkluzije, dveh temeljnih usmeritvah Zavoda RS za šolstvo. Knjigo vidim predvsem kot motivacijsko čtivo, ki učitelje spodbuja, da otrokom pokažejo bogastvo jezika; pritegne jih, da sami raziskujejo svoje narečje, narečje domačega kraja ali svojih staršev, starih staršev, še posebej, če so iz različnih koncev Slovenije (ali od drugod). Terensko delo, raziskovalne naloge, možnost za izvedbo projekta posameznega učenca/dijaka, razreda ali šole, ki lahko preraste še v kaj več – morda celo v nacionalni projekt, na podlagi katerega bi lahko dobili nove poglobljene študije. Vsak bi lahko poskusil raziskati, od kod izvira njegov priimek, se soočil z družinsko-osebno zgodovino, izrisal družinsko drevo idr. Učitelji s trdnimi strokovnimi podlagami in posebno afiniteto do svojih učencev/dijakov so tisti, ki jim je mar in se zavedajo, da

je treba znanje uvesti v prakso. Ko učitelji v prvi vrsti posredujejo učencem/dijakom svoje bogato znanje, ne sme manjkati strast do odkrivanja znanja; iz tega sledi usmerjanje otrok, da jih nekaj začne zanimati, da se v njih zbudi želja, da bi sami raziskovali, da želijo širiti in poglobljati svoje vedenje; potrebna je spretnost, da se pokažejo možnosti za ustvarjanje kroskurikularnih povezav, kjer se vsebine predmetov med sabo prepletajo; v otrocih je treba zbuditi intelektualno radovednost in motivacijo za učenje. Tu imam v mislih tako kvalitativno kot tradicionalno empirično raziskovanje in učenje. Otroke navdušujejo zgodbe, zato bi lahko bila uvodna motivacija npr. pripoved o Merkuju in njegovih prvih slovenskih besedah, ki jih je ponovil za perico: piš me v rit! Posledica: od matere je dobil klofuto. Ali pa o tem, kako je našel najbolj zahodno živečega slovenskega domorodca v zadnji vasi, kjer še govorijo slovensko, v Bregu. Zanimiva bi bila tudi razlaga dvajsetiškega štetja, da ne govorimo o etimoloških razlagah ...

Pa smo ponovno na začetku ob vprašanju: kaj imajo skupnega znanost in navdušenje, iskreno veselje ter čudenje nad stvarnostjo. Postavlja se vprašanje, ali se o znanstvenih izsledkih in strokovnih dognanjih lahko govori še kako drugače kot eksaktno, natančno v strukturiranih, zelo kompleksnih povedih, včasih dolgih po celo stran. *Pogovori z Merkujem* so pričevanje o tem, da je mogoče spregovoriti in kaj preprosto povedati tudi o stvareh, ki nas najbolj zaznamujejo. Gre za pogovore, ki vključujejo tudi ljudi z obrobja, ki so odrezani od domovine, a zaradi ustvarjalnega dogajanja skozi kulturno dediščino v njih ni ograj, ni zidov, pretok idej se lahko nadaljuje.

Knjiga *Pogovori z Merkujem* je dragocena; zaradi Merkuja in ohranjanja živega spomina na njegovo delo, ki si zasluži širše prepoznanje in nadaljevanje. Zanimivo bi bilo brati še take pogovore, ki so osredotočeni bolj na njegovo glasbo, torej na njegov skladateljski in etnomuzikološki opus; lahko bi jih predstavili v reviji *Glasba v šoli in vrtcu*.

»Lepo stojte in hodite!«²

² Pozdrav.